

Nu de scholen weer voorzichtig op mogen starten, hebben we een nieuwsbrief samengesteld met informatie, tips en ideeën. Ook wij moeten ons natuurlijk houden aan de opgestelde richtlijn, maar we zijn uiteraard gewoon beschikbaar voor ondersteuning. Dus neem contact op wanneer je vragen hebt.

GROEPSBINDING

Luc Koning benadrukt in zijn artikel, 'Wat doen we als de kinderen weer naar school mogen?', het belang van het sociaal-emotionele welzijn. Het pedagogische stuk zal dus prioriteit moeten hebben boven het bijspijkeren van de kinderen met zwakke leerprestaties. Daarnaast zegt prof. Gert Biesta dat zowel puur kindgericht als puur leerstofgericht onderwijs een illusie is. Je onderwijs moet dus langzaam weer zowel op het kind als op de leerstof gericht worden.

Bij de hernieuwde start zal het welbevinden van de kinderen prioriteit moeten hebben. Hierbij is het heel belangrijk dat iedereen zich gezien en gehoord voelt door de leerkracht, dat iedereen zich er weer bij voelt horen, dat het groeps-klimaat veilig is voor iedereen. Er moet dus extra worden ingestoken op de groepsbinding. Het wordt een hernieuwde kennismaking met de hele groep (forming-fase). Ook de afspraken hoe we met elkaar omgaan (norming-fase) zullen, na lange periode zonder school, niet meer vanzelfsprekend zijn.

Hoe de kinderen weer op school komen zal erg verschillend zijn. De een druk, de ander stil en weer een ander zal doen alsof er niets aan de hand is geweest. Sommigen zullen ook nieuwe dingen thuis gedaan of geleerd hebben en hoe is het gegaan met de NT2* kinderen? Veel kinderen zullen stress ervaren hebben, hebben angsten ontwikkeld, zijn bang, boos of verdrietig, of zelfs in de rouw. Geef hier veel ruimte voor! Rooster vaker op een dag een kringgesprek in, laat een woord-web maken, teken of maak een opstel (óók over wat leuk is geweest). Observeer de kinderen hierbij goed! Het is ook mogelijk om een vragenlijst SEO te laten invullen om een goed overzicht te hebben over de emoties van de kinderen. Doe tussendoor veel spelletjes om de groepssfeer te versterken en beweeg veel; de hele dag stilzitten is niet meer vanzelfsprekend.

Maak het 'weer samen op school zijn' feestelijk. Als door de 1½ meter afstand niet alle kinderen tegelijk op school zijn, probeer dan toch een raakvlak met elkaar te maken; we willen er tenslotte weer één groep van maken.

Begroet de kinderen en laat ze ook elkaar weer begroeten. Zorg voor een positieve afsluiting van de dag, we willen dat ze de volgende keer weer met plezier komen. Ook in de weken daarna blijft het belangrijk om extra groepsvormende werkvormen en spelletjes te doen en op een rustige manier de groepsafspraken te herhalen en langzaam in te voeren.

Als je de uitgewerkte, groepsvormende werkvormen, spel-ideeën en/of de vragenlijst SEO zou willen hebben, stuur dan een mail naar de coach uit je kern.

*NT2: Het is goed om je af te vragen na deze periode van thuisonderwijs hoeveel profijt deze kinderen hebben gehaald uit de aangeboden leerstof. En hoe staat het nu met de ontwikkeling van de Nederlandse taal? Ook sociaal-emotioneel is dit voor hen een lastige tijd geweest. De Nederlandse taal mag nu geen belemmering zijn. Gebruik ook hun thuistaal: laat de kinderen bijvoorbeeld hun ervaringen over de Corona-tijd (woord-web, opstel e.d.) in hun thuistaal opschrijven en vertalen met Google-translate. Ga ook na wat ze hebben gehoord over het land van herkomst: zijn familieleden/vrienden getroffen? Of waren daar andere maatregelen? Vooral het uitdrukken van emoties in de Nederlandse taal is vaak moeilijk en zo kunnen ze zich wel optimaal uiten en daardoor ook emoties verwerken. Hierbij kunnen de emotiekaarten in de thuistaal, uitgebracht door TEC Walcheren, ondersteunend werken.

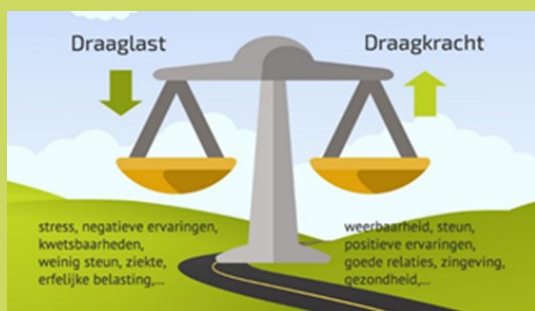
TRAUMASENSITIEF LESGEVEN

Wat zijn ingrijpende gebeurtenissen precies?

Met ingrijpende gebeurtenissen worden gebeurtenissen bedoeld die een behoorlijke impact hebben op je leven en een gevoel van onveiligheid meebrengen.

In de Corona-tijd is de kans vergroot dat kinderen te maken krijgen met een ernstig ziek familielid of een familielid dat overlijdt. Er zijn kinderen die zich heel veel zorgen maken over wat er gaande is. Daarnaast ervaren kinderen nu een scheiding tussen hen en andere dierbaren, omdat de maatregel is zoveel mogelijk thuis te blijven, wat voor sommige een grote impact kan hebben. Er zijn ook kinderen waarbij de stress in het gezin meer aanwezig is dan anders, wat voor een onveilig gevoel zorgt.

Bij de meeste kinderen verdwijnen de stressreacties vanzelf als de ingrijpende gebeurtenis stopt en de ervaring verwerkt is. Er zijn ook kinderen die als gevolg hiervan een trauma ontwikkelen. Of je een trauma ontwikkelt, heeft o.a. te maken met hoe het kind met de gebeurtenis omgaat (veerkracht) en hoe ondersteunend de omgeving van het kind is.

Balansmodel: Bakker 1998

Wanneer ontwikkelt zich een trauma?

Trauma betekent letterlijk 'wond'. Het is het gevolg van 'iets', van een beschadiging.

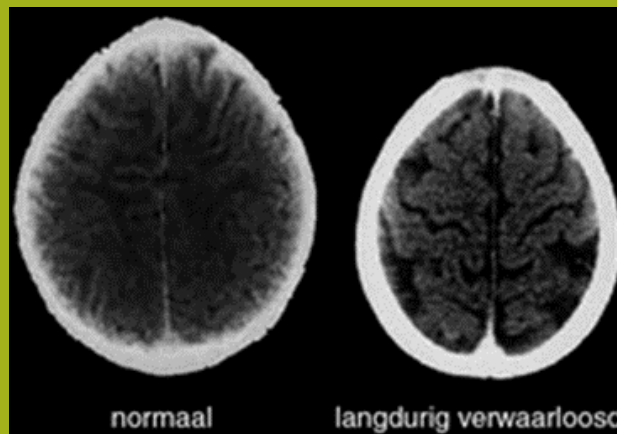
Er bestaan drie verschillende vormen van trauma:

- Enkelvoudig trauma / trauma type 1: een ingrijpende gebeurtenis die eenmalig is en meestal kortdurend.
- Chronisch trauma / interpersoonlijk trauma / trauma type 2: meerdere ingrijpende gebeurtenissen achter elkaar, waardoor er onvoldoende tijd is om te herstellen.
- Vroegkinderlijk trauma / complex trauma: ingrijpende gebeurtenissen die plaatsvinden in de vroege kinderjaren.

Naast de draagkracht en draaglast hebben ook leeftijd en het aantal meegemaakte ingrijpende gebeurtenissen invloed op het ontwikkelen van een trauma. Het *aantal* ingrijpende gebeurtenissen heeft een grotere invloed op het functioneren dan de ernst ervan.

Welke invloed heeft een trauma op het kinderbrein?

Ons brein heeft als primaire taak om te zorgen voor overleven. Het ontwikkelt zich in interactie met de omgeving. Afhankelijk van wat je nodig hebt om te overleven in de omgeving waarin je je bevindt, wordt de bedrading van het brein aangelegd.

De bedrading die je het meest gebruikt, wordt het sterkst ontwikkeld. Je kunt je voorstellen dat het brein zich anders kan ontwikkelen in een onveilige situatie dan binnen een veilige setting.

Bij traumasensitief handelen ben je je bewust van de mogelijke impact van een ingrijpende ervaring op het dagelijks leven van kinderen. Je kunt stressklachten die het gevolg zijn van ingrijpende ervaringen herkennen. Je gaat op een goede, ondersteunende manier met de kinderen om, zodat hun stressniveau kan dalen en hun natuurlijke veerkracht kan groeien.

Wat kun je als professional voor deze kinderen betekenen?

Een vriendelijke leerkracht en een fijne schooltijd kunnen een helende werking hebben. Het allerbelangrijkste om te doen is liefde geven, het kind begrijpen en steunen, en het helpen om zich positief te ontwikkelen.

Zoals in de vorige nieuwsbrief aangegeven: blij in contact. Met de openstelling van de scholen gaan jullie de kinderen weer meer live zien. Kijk of je de kinderen waarvan je weet dat ze kwetsbaar zijn vaker naar school kan laten komen of op een andere manier meer contact kan hebben. Laat de kinderen in ieder geval weten dat je er voor ze bent als ze je nodig hebben. Die gedachte kan enorm helpend zijn. Belangrijk is om te signaleren. Als de kinderen weer naar school gaan staat werken aan de groepsbinding voorop. Wees waakzaam op gedragsveranderingen, verhalen die kinderen vertellen en non-verbale signalen die ze afgeven. Daling in prestaties kan ook een signaal zijn. Bedenk je dat het gedrag geen bewuste keuze hoeft te zijn, maar een gevolg van veranderingen in het brein kan zijn. Sommige kinderen proberen te doen alsof er niets aan de hand is. Dat kost veel energie en heeft effect op het functioneren op allerlei gebieden. Wat vandaag lukt, kan over een uur of morgen niet meer lukken.

Wat heel belangrijk is: *een reactie op een traumatische gebeurtenis hoeft niet meteen te ontstaan*. Reacties kunnen ook pas na weken of maanden optreden. Als de stressreacties langer dan vier weken aanhouden of zo heftig zijn dat je geen vier weken kan wachten, is er waarschijnlijk extra hulp nodig.

ZELFSTURING

Het volgen van thuisonderwijs, maar ook de ervaringen die de kinderen in die tijd thuis opdoen, beïnvloedt de mate van zelfsturing van kinderen. Zo zijn de ondersteuning en beschikbaarheid van de ouders van invloed, maar ook de impact van het Coronavirus op de gezondheid van familie of vrienden is van invloed op hoe de kinderen deze tijd hebben ervaren. Voor meer informatie hierover: zie Traumasensitief Lesgeven. We gaven eerder al aan dat chronische angst en stress een negatieve invloed hebben op de zelfsturing van kinderen (Cooper-Kahn & Foster, 2014). Daarnaast lijkt het aannemelijk dat de ervaringen tijdens het thuisonderwijs van invloed zijn op de mate van zelfsturing zoals de leerlingen die bij de herstart van het schooljaar kunnen laten zien.

Er kunnen zich twee situaties voordoen:

- Kinderen hebben hun zelfsturing verbeterd of ze zijn op hetzelfde niveau gebleven: ze kunnen taken zelfstandig verwerken als dit gevraagd wordt, hebben de juiste materialen, weten wanneer ze om hulp moeten/kunnen vragen en kunnen flexibel denken. Dit zal bij 80% van de leerlingen het geval zijn.
- Kinderen laten een terugval in executief functioneren zien. Ze hebben weer moeite om met hun taak te beginnen, ze vinden het lastig om te gaan met uitgestelde aandacht, etc. Hiervan zal bij zo'n 20% van de kinderen sprake zijn.

Voor alle leerlingen geldt dat ze weer **even tijd nodig** hebben om te wennen aan de nieuwe situatie: het kost energie om weer in het schoolritme te komen, om contacten met leeftijdgenoten te leggen, om weer rekening te moeten houden met meer mensen om je heen, om te gaan met uitgestelde aandacht, je te laten sturen door een ander en je te houden aan de regels van de school en klas. Daarnaast is het belangrijk om je te realiseren dat aangeleerde **routines** aan het begin van het schooljaar weer uitgebreid aandacht verdienen:

Waar liggen alle spullen?
Wat zijn de afspraken die samen gemaakt zijn?
Waar kunnen kinderen het dagprogramma zien?

Wanneer er sprake is van stilstand of vooruitgang, dan hoeft de leerkracht geen andere acties te ondernemen dan het standaardaanbod, waarbij rekening gehouden dient te worden met het herhalen en opnieuw inslijpen van de al aangeleerde routines.

Voorspelbaarheid en structuur bieden veel houvast. Daarnaast is het helpend als er **rustmomenten en bewegingsmomenten** ingebouwd worden. Voor een rustmoment geldt dat het ook echt rust moet zijn (een pauze moet geen spanning of angst oproepen). Contact met natuur, meditatie etc. bieden ook rust. Twintig minuten per week naar de natuur kijken of wandelen in de natuur geeft de juiste hoeveelheid cognitieve input.

Wanneer leerlingen een terugval in de zelfsturing laten zien: als leraar kun je helpen met faciliteiten of aanpassingen in de klas die de executieve functies ondersteunen en door directe hulp aan te bieden. **Stem op de leerling af, toon begrip en geef extra aandacht** (zoals bij de start van het schooljaar).

Het is van belang om in eerste instantie aan te passen aan de ondersteuningsbehoeften van de leerling, maar daarnaast de te leren vaardigheid planmatig aan te leren, indien mogelijk in samenwerking met ouders en eventuele andere betrokkenen.

Wanneer na intensieve ondersteuning de zelfsturing zich onvoldoende ontwikkelt, is het van belang om extra acties in te zetten, de leerling te bespreken met een intern begeleider/gedragsspecialist/orthopedagoog. De adviezen die gegeven worden vanuit het stuk 'Traumasensitief Lesgeven' moeten hierbij dan worden ingezet.

Kernachtig lesgeven

Zoals we de vorige keer al met jullie gedeeld hebben, zit de uitdaging van effectieve instructie geven op afstand in de interactie. Weet je onze challenge nog? 'Nodig een groepje extraverte kinderen uit (maximaal 6) voor een digitale instructie'. Wat leverde dit op voor jezelf en voor de kinderen?

Afstandsonderwijs vraagt om het maken van keuzes. Het doet een groot beroep op de executieve functies van je leerlingen. Ze moeten zichzelf aan het werk kunnen zetten en houden (inhibitie) met alle prikkels / afleiding die er is. De (aandachtige) tijd die jij als leerkracht met hen hebt is beperkt.

Dit zal na de vakantie ook zeker het geval zijn als de leerlingen deels naar school gaan. Dit betekent een duidelijke keuze maken in het doel dat je aanbiedt. Op deze manier krijgen alle leerlingen de kans om succesvol mee te doen. Deel dit doel ook met je leerlingen, zodat het werken doelgericht wordt in plaats van activiteit-gericht. Zo zorgt het bereiken van doelen en af kunnen strepen van wat je hebt gedaan voor een voldaan gevoel door het vrijkomen van serotonine in de hersenen. Een positieve stimulans voor kinderen om aandachtig bezig te blijven met alle schooltaken.

Waarom is het gebruik van lesdoelen nog meer belangrijk?

- Een lesdoel geeft je leerlingen duidelijkheid. Vanuit de breintheorie zien we het belang van structuur en focus.
- Een lesdoel bestaat in ieder geval uit een onderwerp en een vaardigheid. Soms bevat het ook een context (situatie waarin het moet worden toegepast).

- Goed geformuleerde lesdoelen brengen je leerlingen naar een haalbaar hoger niveau, als deze doelen zich bevinden in de zone van naaste ontwikkeling.
- Een lesdoel is compact, concreet en controleerbaar. Dat betekent dat het lesdoel kort geformuleerd is, duidelijk is en dat je er vragen en opdrachten bij kunt bedenken om te controleren of het lesdoel door de leerlingen is behaald.
- Zorg dat je lesdoel, de instructie en de verwerking in lijn zijn met elkaar.
- Een lesdoel maakt het mogelijk om te checken of al je leerlingen bereikt hebben wat je ze wilde leren.
- Een lesdoel draagt bij aan mede-eigenaarschap van je leerlingen.

Een aantal vragen om over na te denken:

- Hoe zorg je voor compacte, concrete en controleerbare lesdoelen per vakgebied?
- Op welke manier deel je de doel(en) mondeling en/of schriftelijk met de kinderen?
- Op welke manier weet je of het lesdoel door de leerlingen behaald is?

Start met de lesstof aan de hand van toetsen?

De leerlingen zijn inmiddels een aantal weken niet meer fysiek aanwezig geweest in je klas. Toch hebben zij uiteraard ook niet stilgezeten. Voor iedereen zal het weer (even) zoeken zijn naar de beginsituatie van alle leerlingen op de kernvakken. Ook moet opnieuw bekeken worden welk lesstof de komende tijd aangeboden moet worden. Welke toetsen kun je daarvoor afnemen? In deze tijd is het goed om kritisch te reflecteren op de manier van toetsing.

Wat meten de toetsen eigenlijk? De belangrijkste verschillen op een rijtje:

Methodegebonden toetsen	CITO / BOOM toetsen
Meet of de leerling de aangeboden lesstof beheerst	Meet bredere doelen, dus ook die langer geleden zijn aangeboden én doelen die nog aangeboden gaan worden
Zou (bijna) foutloos moeten kunnen worden gemaakt	Fouten maken 'moet' om te achterhalen wat een leerling al kan en wat hij nog moet leren
Term 'onvoldoende' mag worden gebruikt: de leerling beheerst de aangeboden lesstof onvoldoende	Wanneer de leerling scoort op zijn eigen lijn, mag je de term 'onvoldoende' hier niet aan hangen (ook niet bij D/E of IV en V-scores). Het gaat om de eigen ontwikkelingslijn van de leerling!

Zeker nu de kinderen fysiek niet aanwezig zijn geweest, heb je mogelijk minder, in ieder geval op een andere manier zicht op waar de leerlingen staan. Aan de hand van methodegebonden toetsen kun je zien in hoeverre een leerling de aangeboden lesstof beheerst. Het kan na deze periode dus zinvol zijn om te starten met een aantal methodegebonden toetsen. Op die manier krijg je een beeld van waar je leerlingen nu staan.

Het is belangrijk dat je als team bepaalt wat nu het doel is van je toets. Hoofddoel voor nu zou moeten zijn om de leerlingen de best passende stof aan te bieden voor de rest van het schooljaar. Er zijn verschillende manieren om toetsen af te nemen én om te kijken naar de resultaten van een toets.

Een toets kan **summatief** of **formatief** worden afgenomen. Bij een **summatieve toets** wordt de uitkomst gebruikt als beoordeling. De toets is een soort selectiemiddel: de leerling weet/kan iets of niet. Deze manier van toetsen is toetsen **VAN** het leren. De verantwoordelijkheid ligt jou als leerkracht, omdat jij bepaalt wat goed of fout is.

Een **formatieve toets** is een toets die gebruikt wordt als leer- of instructiemiddel. Hierdoor krijg je als leerkracht zicht op de mate van beheersing van de toetsonderdelen. Je kunt hier vervolgens je instructie en je lesstof op afstemmen. Deze manier van toetsen is toetsen **OM** te leren. Deze manier van toetsen wordt in het basisonderwijs (nog) weinig toegepast. Voordelen zijn dat je in beeld hebt waar de leerling staat en dat voor de leerling duidelijk is waarnaartoe gewerkt gaat worden en wat daar nog voor nodig is. Door middel van de juiste feedback kunnen de leerlingen vooruit in hun leerproces.

Een andere visie is **Dynamic Assessment**. De theorie hierachter is dat ontwikkeling plaatsvindt op twee niveaus: eerst tussen mensen (interpersoonlijk) en daarna binnen mensen (intrapersoonlijk). Dit betekent dat kinderen leren met behulp van een volwassene en na oefening steeds minder hulp nodig hebben, waarna ze het zelfstandig kunnen.

Een voorbeeld hiervan is leren fietsen.

Bij Dynamic Assessment gaat het om zicht krijgen op wat de leerling al (zelfstandig) kan én wat hij/zij kan wanneer de juiste hulp of instructie wordt geboden. In het geval van toetsing kun je dit toepassen door de leerling tijdens de toets denkvragen te stellen, de strategie nogmaals uit te leggen of een vraag stap voor stap te doorlopen. Dit geeft inzicht in waar de leerling tegenaan loopt en in welke mate een leerling jouw hulp nodig heeft. Zorg dat je als leerkracht op een of andere manier bijhoudt in welke mate je ondersteuning hebt moeten bieden.

Dit geeft zicht op het leerpotentieel, dus datgene wat een leerling kan leren met jouw hulp!

Samenvattend is het goed om met je team na te denken waar en hoe je gaat starten, wanneer de kinderen weer naar school komen. Vergeet niet om je keuzes ook duidelijk te communiceren naar de kinderen en hun ouders, zodat voor iedereen duidelijk is welke bewuste keuzes jullie als school maken en waarom.

ZELFSTURING thuis

Ouders kunnen overigens thuis ook gericht aan de slag met het versterken van de zelfsturing door het spelen van spelletjes. Kinderen leren op die manier omgaan met het maken van fouten en flexibel zijn. Ook moet het kind een plan bedenken en onthouden en reflecteren op zijn of haar handelen. Bij spelletjes worden overigens ook de emotie-regulatie en de responsinhibitie getraind: hoe ga je om met verlies, kun je op je beurt wachten, heb je de spelregels goed gelezen?

Enkele speltips:

- Logische denkspellen om alleen te spelen: smartgames, legpuzzel, doolhof
- Strategisch denkspel: vier op een rij, Carcassonne, Kolonisten van Catan, Risk, Mastermind, Zeeslag
- Reactiespellen als Halli Galli, Set!, Speed cups, 30 seconds

BRONNEN

• Executieve functies / zelfsturing / toetsen:

Dekker, W. (2016). Help leerlingen zichzelf te sturen. JSW, 2016 (oktober)

Sande van de, E & Bruggink, M. (2019). Executieve functies bij leren lezen. JSW, 2019 (maart)

Vaarwerk, ten S. & Verbeek, G. (2019, 20 november). Op een zinvolle manier toetsen. <https://www.cito.nl/onderwijs/primair-onderwijs/op-een-zinvolle-manier-toetsen>

Westerlaken van der, H. Speel je vaardig; executieve functies ontwikkelen met spellen. <https://www.speeljevaardig.nl>

Van der Wilt, F., & Van der Veen, C. (2019). Dynamic Assessment: waardevol alternatief? JSW (3-2019), 12-15.

Leeuwen van, H. (2018, 8 oktober). Leren en toetsen. <https://www.Onderwijsmaakjesamen.nl/actueel/leren-en-toetsen>

• Traumasensitief lesgeven:

Horeweg, A. (2020). Kinderen met trauma in je klas. JSW, 2020 (maart).

Horeweg, A. (2020, 9 april). Corona, stress en leren. <https://lerarencollectief.nl/portfolio-item/corona-stress-en-leren-anton-horeweg>

Nederlands Jeugdinstituut (2020, 21 april). Kwetsbaarheid vanwege zorgen over veiligheid. <https://nji.nl/nl/coronavirus/Professionals/Kwetsbare-omstandigheden/Kwetsbaarheid-vanwege-zorgen-over-veiligheid>

• Groepsbinding:

LOWAN, Ondersteuning onderwijs nieuwkomers (2020). Hoe? Sociaal emotioneel leren op afstand. https://www.lowan.nl/po/nieuws/ondersteuning_ouders_emoties

Zijn er vragen over de onderwerpen, neem dan contact op met de orthopedagoog en/of coach van de kern

DE VOLGENDE NIEUWSBRIEF VERSCHIJNT OP 26 MEI

